

УДК 373.2.016:745/749

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2025.1.18>

А. В. ФЕДОРОВИЧ

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти,

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, м. Дрогобич, Львівська область, Україна

Електронна пошта: afedorovych@dspu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-6289-5039>

ЗМІСТ ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена питанню змісту художньої праці дошкільників та реалізації освітніх завдань вихователем у цьому контексті. Наголошено, що сьогодні рукоділля розглядається не лише як засіб розвитку дрібної моторики, а й важливий інструмент формування предметно-практичної, технологічної та мистецько-творчої компетентностей дітей. Художня праця поєднує трудову (роботу, дії, продукування) та естетичну (зображувальну, образотворчу, декоративну) діяльності, тому вихователю закладу дошкільної освіти повинен успішно використовувати їхні можливості.

Підкреслено, що зміст художньої праці з дітьми дошкільного віку реалізовується через засвоєння уявлень про її види, осягнення можливостей художньо-продуктивної активності; оволодіння уміннями та навичками зображувальної, декоративної, конструктивної діяльності; удосконалення мистецько-творчих здібностей; набуття досвіду елементарної художньо-етичної оцінки довкілля та творів мистецтва. Загалом рукоділля спрямоване на розвиток у малюків художнього сприйняття та практичних навичок. Діти працюють з різноманітними матеріалами та інструментами, створюючи корисні та красиві вироби для ігор, свят, повсякденного життя.

Доведено, що залучення до художньої праці у закладі дошкільної освіти передбачає виконання вихователем таких завдань: розширення знань дітей про довкілля та працю, розвиток інтелекту; формування трудових, технічних та художніх навичок роботи з доступними ресурсами; навчання плануванню, організації та оцінюванню роботи; збагачення емоційної сфери та естетичних почуттів; виховання морально-естетичних цінностей; ознайомлення з національною та світовою культурою; удосконалення творчих здібностей. Для цього він може використовувати такі форми роботи: заняття різного типу, спрямованості, тематики; екскурсії; виставки, фестивалі, ярмарки, конкурси дитячих робіт; арт-проекти, мистецькі тижні та ін.

Ключові слова: рукоділля, художня праця у закладі дошкільної освіти, завдання занять з художньої праці, предметно-практична, технологічна, мистецько-творча компетентність дошкільників.

Постановка проблеми. Сучасні діти живуть у стрімко змінному світі, наповненому різноманітною інформацією та технологіями. Взаємодія з довкіллям стає багатовимірною та різновекторною, що своєю чергою спонукає вихователів до постійного оновлення підходів та способів удосконалення освітнього процесу. У дошкільних закладах малюків залучають до всіляких видів активності та творчості, враховуючи їхню унікальність та індивідуальність.

Важливою та доступною дітям є художня праця (рукоділля), діяльність, що пов'язана з різними аспектами суспільного життя, та передбачає виготовлення елементарних виробів з різних матеріалів. З однієї сторони, вона є одним із видів трудової діяльності, а з іншої – наближена до зображувального мистецтва та зорієнтована на розвиток естетичних смаків та вподобань. Тому її роль у становленні дошкільників важко переоцінити. «Праця руками» позитивно

впливає на їхній сенсорний, розумовий, соціально-моральний, емоційний, мовленнєвий, естетичний розвиток та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Учені відзначають необхідність залучення дітей дошкільного віку до трудової діяльності (Г. Беленька [2], З. Борисова, С. Матвієнко [5], Л. Швайка [9] та ін.), акцентуючи увагу на її особливостях (умовність, послідовність мотивації та усвідомлення її важливості, взаємозв'язок з грою, виховний ефект тощо), принципах (усвідомленості, посильності, взаємозв'язку між мотивом і продуктом праці, колективного характеру праці), умовах організації (психологічних, педагогічних, санітарно-гігієнічних, естетичних) [Беленька: 56–58].

На думку С. Матвієнко ручна праця у закладі дошкільної освіти є багатогранною діяльністю (продуктивною, естетичною, творчою), спрямованою на розвиток художнього сприймання,

креативних здібностей та практичних навичок дітей. Вона передбачає конструювання та дизайн з різних матеріалів (папір, тканина, пряжа, нитки, стрічки, насіння, глина, тісто тощо), вироблення малюками потрібних (для ігор, свят, побуту) та естетично значущих виробів. Тісно пов'язана з образотворчим та декоративним мистецтвом [Матвієнко, 2016].

Дослідження останніх років (Л. Гаращенко & О. Літіченко [3], О. Долинна, Л. Калуська [4], І. Карабаєва, Т. Корж [8], О. Кривонос, А. Микуліна & К. Михайлова [6], Л. Пісоцька, О. Низьківська, Н. Щербина та ін.) доводять, що художня праця змінюється та стає різноманітнішою. Це пов'язано з підвищеною увагою дошкільних педагогів до неї, можливістю поширювати ідеї та досвід через Інтернет-ресурси. З'являються нові матеріали, які можна використовувати у роботі з дітьми (наприклад, еко-сировина, сучасні види паперу, конструктори, набори для творчості тощо). Завдяки появі цікавих технік та технологій рукоділля (*handmade, handicraft*) збільшується кількість ресурсів для роботи вихователя. Тому варто переосмислити можливості та зміст художньої праці у закладі дошкільної освіти.

Мета статті – проаналізувати сутність та узагальнити завдання художньої праці в освітній роботі з дітьми дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Термін «художня праця» поєднує трудову (роботу, дії, продукування) та естетичну (зображувальну, образотворчу, декоративну) діяльності. Залучення дітей дошкільного віку до цієї активності слугує насамперед формуванню у них практичних вмінь та навичок роботи з різними матеріалами та інструментами, техніками та технологіями виготовлення виробів (згинання, різання, склеювання, складання, плетіння, нанизування, формування тощо) [Швайка, 2008]. Малюки засвоюють правила та алгоритм дій, вчать планувати, досягають мети, стають дбайливими, охайними, відповідальними, працьовитими, позаяк рукоділля потребує терпіння, уваги, концентрації, розвинутого мислення. Поряд з цим, вони знайомляться з художньою культурою, образотворчим та декоративним мистецтвом, що позитивно відображається на їхньому естетичному вдосконаленні. Діти розрізняють кольори, форми, текстури, характеристики художніх творів та предметів довкілля. Водночас залучаються до «творення» прива-

бливих, красивих речей, імпровізують, втілюють образи, «демонструючи» власне бачення, проявляючи свободу. Прагнення до результату спонукає малюків до вольових зусиль, а сам підсумок є джерелом їхніх позитивних емоцій. Вони відчують красу світу, реагують на неї.

Вихователь закладу дошкільної освіти має усвідомлювати, що рукоділля – не просто заняття, а потужний засіб виховання дітей, та успішно застосовувати його можливості для їхнього розвитку. Як зазначалося, художня праця результативна, оскільки у підсумку роботи малюк отримує «продукт», створює конкретний виріб. Він виконує роботу якнайкраще, усвідомлюючи її значення – подарунок для когось, сюрприз, прикрасу. Це вчить зосередженості, наполегливості та відповідальності. З іншого боку, педагог враховує її естетично-творчий характер, адже художня праця стимулює дитячу уяву, фантазію, пошук розв'язання проблеми, способів втілення задуму, розвиток самостійності та креативності. Малювання, ліплення, аплікація, конструювання сприяють розвитку дрібної моторики, що є важливим для оволодіння та вдосконалення елементарних практичних, трудових, технічних, технологічних умінь та навичок. Своєю чергою це спричинює художньо-естетичне поліпшення виробів [Калуська, 2005].

Аналіз Базового компоненту дошкільної освіти підтверджує, що заняття з художньої праці скеровуються на формування у дітей різних видів компетентностей, а найперше – предметно-практичної, технологічної та мистецько-творчої, передбачених освітніми напрямками «Дитина у сенсорно-пізнавальному просторі» та «Дитина у світі мистецтва». Завдяки достатній розмаїтості засобів рукоділля (конструкторів, іграшок, творів образотворчого та декоративного мистецтва, колекцій, ігрових наборів, творчих комплектів, природних матеріалів, крейди, пластиліну, фарб тощо) малюків заохочують до предметно-ігрової, конструктивної, художньо-практичної, продуктивної, самостійної діяльності [Базовий компонент дошкільної освіти, 2021].

Саме на заняттях з художньої праці є можливості поєднати різні аспекти розвитку необхідних здатностей у дітей. До прикладу, дошкільники пізнають елементарне матеріалознавство, розрізняють папір / картон, фактуру тканин, інших матеріалів, їхні властивості (рветься,

гнеться, ріжеться; м'який, твердий). Вивчають назви інструментів (ножиці, пензлик, клей, стеки, олівці, фломастери), розуміють для чого вони потрібні, використовують їх за призначенням. Діти виготовляють прості предмети (паперові іграшки, колажі, аплікації, картини, листівки, ляльки, намисто, вироби з пластиліну, фігурки тварин, людей та ін.), опановують алгоритм такого процесу. Крім того, засвоюють правила безпечного користування різними засобами, настанови щодо організації робочого місця. У цілому, знання властивостей матеріалів дає змогу дошкільникам прогнозувати результати власних дій, а практична діяльність збагачує їхні знання про світ, слугує розвитку почуттів, формуванню ціннісного ставлення до речей. А це свідчить про певний рівень сформованості предметно-практичної та технологічної компетентностей у дітей [Гарашенко & Літченко, 2019].

Разом з тим, виготовляючи барвисті речі, малюки розвивають художні та творчі здібності. Вони аналізують забарвлення, форми, розміри, співвідношення, структуру предметів, звертають увагу на дрібні, але важливі деталі, які роблять їх красивими. Дошкільники помічають гармонію, пропорції, дизайн та інші естетичні характеристики речей у природі, мистецтві, довкіллі, вчать їх розпізнавати, аналізувати та оцінювати. Вони самостійно можуть спробувати різні техніки, поекспериментувати, використати матеріали та інструменти нетрадиційними способами, прийняти нестандартні рішення, відшукати адекватні засоби для втілення образу та ін. Так розвивається творча уява, здатність генерувати нові ідеї. Чим старшою стає дитина, тим більше її витвори набувають оригінальності, схожості з реальними предметами. Вони виразні, чіткі, симетричні, що є показником мистецько-творчих здібностей.

У власноруч зроблених виробах через «індивідуальний» почерк малюки передають свої уявлення, емоції та переживання. Це не просто «результат праці», а віддзеркалення їхнього внутрішнього світу. У дитячих роботах можна побачити радість, сум, страх, здивування. Створені образи здаються безпосередніми, простими або навіть незграбними, але вони завжди правдиві та відображають щирі почуття та думки дошкільників. Очевидно, що залучення до занять з рукоділля дає змогу вихователю подбати про розвиток у дітей емоцій-

ної сфери, розуміння ними краси та гармонії довкілля, збагатити художній досвід; сприяти формуванню цілісного уявлення про світ, проявам творчої уяви, фантазії, нестандартного мислення та ін.

Зазначене підтверджує потенціал художньої праці у розвитку мистецько-творчої компетентності дошкільників, у якій Р. Борщ та Д. Самойлик вирізняють такі компоненти: емоційний (здатність дитини відчувати та виражати емоції через мистецтво, милуватися, насолоджуватися красою світу); пізнавальний (наявність базових знань та уявлень про різні види мистецтва, їхні особливості та засоби виразності); практичний (сформованість художньо-практичних умінь та навичок, самостійне застосування безпечних технік роботи, творення); ціннісний (вихованість естетичних поглядів, смаку, уподобань); творчий (прояв креативних здібностей, ініціативності, самостійності, оригінальності) [Програма «Радість творчості», 2013].

Очевидно, що зміст рукоділля з дітьми дошкільного віку реалізовується через засвоєння уявлень та знань про різні види ручної праці, досягнення можливостей художньо-продуктивної активності; оволодіння уміннями та навичками зображувальної, декоративної, конструктивної діяльності; удосконалення мистецько-творчих здібностей; набуття досвіду елементарної художньо-етичної оцінки довкілля та творів мистецтва [Матвієнко, 2016].

Таким чином, можемо узагальнити завдання художньої праці у закладі дошкільної освіти:

- розширювати світогляд, знання про довкілля, мистецтво, працю людей, впливаючи тим самим на розвиток розумових здібностей та інтелекту дітей;
- сприяти формуванню та набуттю трудових, технічних, художніх, конструктивних умінь роботи з різними матеріалами та інструментами, навичок колективної співпраці;
- слугувати оволодінню навичками планування та організації роботи дотримання порядку, економного використання ресурсів; вчити працювати самостійно, приймати рішення, нести відповідальність за результат, зважаючи на вимоги до естетики праці;
- удосконалювати художні здібності, креативні нахили, здатність до нестандартного мислення; давати можливість малюкам виявити свої таланти, розвинути інтерес до певних видів мистецької творчості;

– збагачувати емоційну сферу і культуру художньо-естетичних почуттів, смаків, поглядів; удосконалювати уміння розрізняти та розуміти значення кольорів у художніх образах, розуміти символізм та семантику творів мистецтва; сприяти формуванню позитивної самооцінки, впевненості;

– виховувати морально-естетичні цінності, вміння бачити та цінувати красу, поважати результати своєї та чужої праці; поліпшувати навички етично-мовленнєвої культури через обговорення творчих робіт, опис матеріалів і процесів, висловлення вражень від творів мистецтва, використання образних порівнянь тощо;

– інформувати про надбання та здобутки національної / світової культури, зокрема різні види образотворчого та декоративного мистецтва;

– уможливлювати вибір виду, жанру мистецтва, техніки виготовлення виробу, з метою розвитку творчої діяльності [Беленька, 2010].

Задля демонстрації дітям взаємозв'язків художньо-естетичних образів з продуктивною творчістю та перенесенням їх до різних видів рукоділля в освітньому процесі, дошкільний педагог може використовувати такі форми роботи:

– заняття з художньої праці: *різного типу* (малювання (традиційні та нетрадиційні техніки, декоративне), ліплення (пластилін, солоне тісто, глина), аплікації (папір, тканини, природні матеріали), конструювання); *спрямованості* (засвоєння знань, формування художніх умінь та навичок, розвиток естетичного сприймання, творчих здібностей); *тематики* (ознайомлення з професіями, творчістю митців; природою, літературою; видами мистецтва (живопис, скульптура, дизайн, народні ремесла, національна кухня) тощо);

– екскурсії (в музеї, театр, природу, на виставки, виробництво з метою засвоєння особливостей праці, характеристик мистецьких творів; збагачення художньо-естетичних уявлень дітей);

– виставки, фестивалі, ярмарки, конкурси дитячих робіт (із залученням батьків, де можна продавати вироби, волонтерити та ін.);

– арт-проекти, мистецькі тижні, присвячені різним видам мистецтва та демонстрації їхньої інтеграції («Осінній вернісаж», «Лісові фантазії», «Писанки», «Ткацтво», «Українські розписи», «Картини з ниток», «Зимові пейзажі» та ін.) [Матвієнко], [Микуліна & Михайлова], [Корж, Нельзіна & Батуринець].

Висновки. Отже, художня праця у дошкільних закладах змінюється, адаптуючись до сучасних потреб та можливостей дітей, і продовжує відігравати вагоме значення у їхньому розвитку. Сучасні освітні підходи наголошують на важливості її використання у роботі з дошкільниками з метою вдосконалення їхньої предметно-практичної, технологічної та мистецько-творчої компетентностей.

Заняття з рукоділля передбачають виконання вихователем комплексних завдань: розширювати знання дітей про довкілля та працю, розвиваючи їхній інтелект; формувати трудові, технічні та художні навички роботи з різними матеріалами; навчати плануванню, організації та оцінюванню роботи; збагачувати емоційну сферу та естетичні почуття; виховувати морально-естетичні цінності; знайомити з національною та світовою культурою, а також розвивати творчі здібності. Художня праця є джерелом натхнення, засобом вираження емоцій та почуттів дітей дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти): нова редакція. *Наказ МОН України* № 33, від 12.01.2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Беленька Г. Зростання дошкільника в праці : наук.-метод. посіб. Київ: Шкільний світ, 2010. 112 с.
3. Гарашенко Л., Літченко О. Художня праця як засіб формування предметно-практичної компетентності дітей дошкільного віку. *Освітологічний дискурс*. 2019. № 3–4 (26–27). С. 110–120. DOI: <https://doi.org/10.28925/312-5829.2019.3-4.110120>
4. Калуська Л. Художня праця у дитячому садку: конспект лекцій. Київ: ІСДО, 2005. 72 с.
5. Матвієнко С. Художня праця та основи дизайну : навч. посіб. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2016. 201 с.
6. Микуліна А., Михайлова К. Художня праця як засіб формування у дошкільників природничо-екологічної, предметно-практичної та технологічної компетентностей. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 74, Том 2. С. 171–177. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/74-2-26>
7. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості» / Р.М. Борщ, Д.В. Самойлик. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 72 с.
8. Формування художньо-продуктивної компетенції дітей дошкільного віку: метод. посіб. / упоряд. Т.М. Корж, М.Д. Нельзіна, А.М. Батуринець. Біла Церква: КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти», 2016. 113 с.

9. Швайка Л. Організація трудової діяльності в дитячому садку. Харків: Вид. група «Основа», 2008. 187 с.

REFERENCES

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity) [Basic Component of Preschool Education (State Standard of Preschool Education)]: nova redaktsiia. *Nakaz MON Ukrainy* № 33. vid 12.01.2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> [in Ukrainian]
2. Bieliienka H. (2010) Zrostannia doshkilnyka v pratsi [Growth of a Preschooler in Labor]: nauk.-metod. posib. Kyiv. 112 s. [in Ukrainian].
3. Harashenko L. & Litichenko O. (2019) Khudozhnia pratsia yak zasib formuvannia predmetno-praktychnoi kompetentnosti ditei doshkilnoho viku [Artwork as a means of developing subject-practical competence in preschool children]. *Osvitohichnyi dyskurs*. № 3–4 (26–27). pp. 110–120. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2019.3-4.110> [in Ukrainian].
4. Kaluska L. (2005) Khudozhnia pratsia u dytiachomu sadku [Artwork in kindergarten]: konspekt lektsii. Kyiv. 72 s. [in Ukrainian].
5. Matviienko S. (2016) Khudozhnia pratsia ta osnovy dyzainu [Artwork and fundamentals of design]: navch. posib. Nizhyn, 201 s. [in Ukrainian].
6. Mykulina A. & Mykhailova K. (2024) Khudozhnia pratsia yak zasib formuvannia u doshkilnykiv pryrodnycho-ekolohichnoi, predmetno-praktychnoi ta tekhnolohichnoi kompetentnosti [Artwork as a means of developing natural-ecological, object-practical, and technological competencies in preschoolers]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. Vyp. 74, Tom 2. pp. 171–177. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/74-2-26> [in Ukrainian].
7. Prohrama khudozhno-estetychnoho rozvytku ditei rannoho ta doshkilnoho viku «Radist tvorchosti» [«Joy of Creativity» program for the artistic and aesthetic development of children of early and preschool age] / R.M. Borshch & D.V. Samoilyk. Ternopil, 2013. 72 s. [in Ukrainian].
8. Formuvannia khudozhno-produktyvnoi kompetentsii ditei doshkilnoho viku [Formation of Artistic and Productive Competence in Preschool Children]: metod. posib. / uporiad. T.M. Korzh, M.D. Nelzina & A.M. Baturynets. Bila Tserkva. 2016. 113 s. [in Ukrainian].
9. Shvaika L. (2008) Orhanizatsiia trudovoi diialnosti v dytiachomu sadku [Organization of Labor Activity in Kindergarten]. Kharkiv. 187 s. [in Ukrainian].

A. V. FEDOROVYCH

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, Lviv region, Ukraine

E-mail: afedorovych@dspu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-6289-5039>

CONTENT OF ARTWORK IN A PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

This article focuses on the content of artwork for preschool children and the implementation of educational tasks by the teacher in this context. It emphasizes that today, handicraft is considered not only as a means of developing fine motor skills, but also as an important tool for forming children's object-practical, technological, and artistic-creative competencies. Artistic labor combines labor (work, actions, production) and aesthetic (pictorial, fine art, decorative) activities, therefore, the preschool education teacher must successfully use these opportunities.

It is emphasized that the content of artwork with preschool children is realized through the assimilation of ideas about its types, understanding the possibilities of artistic and productive activity; mastering the skills of fine, decorative, constructive activities; improving artistic and creative abilities; acquiring experience in elementary artistic and ethical evaluation of the environment and works of art. In general, handicraft is aimed at developing children's artistic perception and practical skills. Children work with a variety of materials and tools, creating useful and beautiful products for games, holidays, and everyday life.

It has been proven that engaging in artwork in a preschool education institution involves the teacher performing the following tasks: expanding children's knowledge about the environment and work, developing intelligence; forming labor, technical and artistic skills of working with available resources; teaching planning, organizing and evaluating work; enriching the emotional sphere and aesthetic feelings; cultivating moral and aesthetic values; introducing national and world culture; improving creative abilities. To do this, he can use the following forms of work: classes of various types, orientations, themes; excursions; exhibitions, festivals, fairs, children's work competitions; art projects, art weeks, etc.

Key words: handicraft, artwork in preschool education, tasks of artwork classes, object-practical, technological, artistic-creative competencies of preschoolers.